

18. Comparative labour law and industrial relations in industrialized market economies / Editors : R. Blanpain and C. Engels. *Kluwer Law International*. V-th and revised edition. Hague – London – Boston, 1998.

19. Brian Bercusson. *European Labour Law*. 2-nd edition. Cambridge University Press. The Edinburgh Building, Cambridge CB2 8RU, UK. Published in the United States of America by Cambridge University Press, New York. 2009.

20. Council Directive 94/45/EC of 22 September 1994 on the establishment of a European Works Council or a procedure in Community scale undertakings and Community-scale groups of undertakings for the purposes of informing and consulting employees. *Official Journal of the European Union*. L 254, 30.09.1994.

21. Act on European Works Councils dated 28 October 1996, amended by the Act dated 22 December 1999 («Bundesgesetzblatt», Part I, p. 2809) and by the Act dated 21 December 2000 («Bundesgesetzblatt», Part I, p. 1983). In der Fassung der Bekanntmachung vom 7. Dezember 2011 (BGBl. I S. 2650)».

22. Directive 2002/14/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 2002 establishing a general framework for informing and consulting employees in the European Community – Joint declaration of the European Parliament, the Council and the Commission on employee representation. *Official Journal of the European Union*. L 80. 23.03.2002.

23. Directive 2009/38/EC of the European Parliament and of the Council of 6 May 2009 on the establishment of a European Works Council or a procedure in Community-scale undertakings and Community-scale groups of undertakings for the purposes of informing and consulting employees. (Recast). *Official Journal of the European Union*. L 122, 16.5.2009.

24. Стенограма міжнародної науково-практичної конференції «Учасники працівників в управлінні підприємством в Росії і ЄС». 2 частина. Сайт Центра соціально-трудова прав. URL: <http://trudprava.ru/expert/article/unionart/969>

25. Rebecca Page. Co-determination in Germany – A Beginner's Guide. *Fakten fur faire Arbeitswelt* / Hans Bockler Stiftung. URL: <https://www.boeckler.de>

26. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *BBP*. 2003. №№ 18–20, 21–22. С. 144. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

27. Jens Kirchner, Pascal R. Kremp, Michael Magotsch. Key Aspects of German Employment and Labour Law. *Springer-Verlag Berlin Heidelberg*. 2010. 578 p.

28. Co-determination Act dated 4 May 1976 («Bundesgesetzblatt», Part I, p. 1153), last amended by the Act dated 22. December 2011 («Bundesgesetzblatt», Part I, 2011 p. 3044).

*Сороченко Антон Валерійович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного управління та публічної служби Національної академії державного управління при Президенті України.

Стаття надійшла до редакції 25 травня 2018 р.

УДК 351.9

Володимир Утвенко *

Юлія Лазаренко *

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ В КРАЇНАХ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Стаття присвячена виникненню та розвитку державної служби в економічній сфері в країнах Стародавнього Сходу. Вивчаються основні напрямки державного управління в економічній сфері в Стародавньому Єгипті, Вавилоні, Ізраїлі, Персії, Індії та Китаї. Також розглядаються особливості формування бюрократичного апарату у сфері управління економічними відносинами в державах Стародавнього Сходу.

Ключові слова: державна служба, державне управління, економічна сфера, Стародавній Схід.

Utvenko V. V., Lazarenko Yu. N. Особенности государственной службы в экономической сфере в странах Древнего Востока.

Статья посвящена возникновению и развитию государственной службы в экономической сфере в странах Древнего Востока. Изучаются основные направления государственного управления в экономической сфере в Древнем Египте, Вавилоне, Израиле, Персии, Индии и Китае. Также рассматриваются особенности формирования бюрократического аппарата в сфере управления экономическими отношениями в государствах Древнего Востока.

Ключевые слова: государственная служба, государственное управление, экономическая сфера, Древний Восток.

Utvenko V. V., Lazarenko Yu. M. Features of public service in the economic sphere in the countries of the Ancient East.

This publication is devoted to the emergence and development of civil service in the economic sphere in the countries of the Ancient East. The main areas of public administration in the economic sphere in Ancient Egypt, Babylon, Israel, Persia, India and China are studied. The peculiarities of the formation of the bureaucratic apparatus in the sphere of economic relations management in the Eastern countries are also considered.

Keywords: public service, state administration, economic sphere, the Ancient East.

Актуальність проблеми. Доба Стародавнього Сходу, разом із виникненням перших держав в історії людства, характеризується появою перших елементів інституту державної служби, формуванням бюрократичного апарату, який поширив свій вплив на усі сторони життя тогочасних давньосхідних цивілізацій, у тому числі й на економічну сферу, яка тісно перепліталася з соціальною сферою та релігійним життям, адже релігійні установи держав Стародавнього Сходу були одними з найбільших землевласників, контролювали та розподіляли значну частину багатства, а жерці часто брали участь в управлінні економічною сферою давньосхідних держав, уособлюючи собою релігійну та світську владу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження державної служби в економічній сфері, не дивлячись на появу в останні десятиліття цілої низки праць, присвячених історії Стародавнього Сходу [2; 5; 6; 11; 13; 17; 19; 20; 21; 22; 23; 24], де тією чи іншою мірою розглядався інститут державної служби, включаючи економічний напрямок, все ще потребує окремої уваги. Адже держави Стародавнього Сходу готували бюрократичний апарат, насамперед, для управління економікою, яка мала забезпечити функціонування монархічного устрою, релігійного культу, який проголошував божественність монархічної влади, а також безперервного постачання війська. Проте розвиток державної служби в економічній сфері в країнах Стародавнього Сходу, залежно від тієї чи іншої країни чи періоду в історії, мав свої особливості.

Метою статті є висвітлення особливостей становлення та розвитку державної служби в економічній сфері в Стародавньому Єгипті, Вавилоні, Ізраїлі, Персидській імперії, Індії та Китаї.

Виклад основного матеріалу. Державна служба в економічній сфері в Стародавньому Єгипті була тісно пов'язана з релігійною політикою фараонів, при цьому система державного управління упродовж усього існування Давньоєгипетської держави не мала сталого характеру. Бюрократичний апарат у Стародавньому Єгипті не був стабільним, а забезпечення держави матеріальними та фінансовими ресурсами здійснювали наближені до фараона чиновники [6, с. 137; 10, с. 19].

У період Нового царства головними прерогативами влади фараона було видання указів, встановлення правил щодо управління провінціями [19], а головними обов'язками правителів регіонів (номархів) були участь у військових походах фараона та забезпечення цих походів необхідними матеріальними ресурсами, які збиралися у вигляді поборів з місцевого населення.

«Квартальні державних володінь» (так звані старости сіл) та «начальники загону ремісників» здійснювали управління відповідними категоріями населення, які працювали в інтересах фараона в державних маєтностях, для забезпечення храмових господарств необхідними матеріальними та фінансовими ресурсами верховні сановники (візири) здійснювали збирання державних податків, а писарі, які в Стародавньому Єгипті оформилися в своєрідну бюрократичну касту, здійснювали бюрократичний супровід державної економічної політики, контролювали виконання розпоряджень монарха в різних сферах соціально-економічного життя, а часто й самі були виконавцями цих розпоряджень.

Нарешті, в тогочасних давньоєгипетських джерелах згадуються і посади службовців, що відповідали за певне економічне відомство (скарбниця, управління польовими роботами), начальник округу, сотник фортеці, що здійснювали збирання данини у відповідній адміністративно-територіальній одиниці [16, Т. 1., с. 101; 14, с. 140; 7, с. 432–433; 6, с. 138–139; 23].

Організація державної служби в економічній сфері у *Вавилонській державі* найбільш повно висвітлюється в *Законах царя Хаммурапі (1792–1750 рр. до н. е.)*, який, зосередивши у своїх руках необмежену владу, створив розгалужений чиновницький апарат як в центрі, так і на місцях [21], при цьому одним із найголовніших обов'язків управителів областей було збирання податків та виконання населенням державних повинностей, а їхні заступники та місцеві чиновники керували царським земельним фондом, іригаційними системами в провінціях, царськими маєтками. Очолював бюрократичний апарат постійний царський радник (нубанда), якому допомагали чиновники, що відповідали за різні галузі життя країни.

Закони Хаммурапі регулювали такі сфери економічного життя Стародавнього Вавилону:

– «закріплювали непорушність приватної власності, можливість її вільного продажу та жорстку кримінальну відповідальність за посягання на власність;

– встановлювали рівень позичкового відсотка (одна п'ята частина позиченого у грошовій формі та одна третина позиченого в натуральній формі щорічно);

– узаконювали орендні відносини та розмір орендної платні (одну третину середнього врожаю за користування полем, дві третини – за користування садом тощо);

– захищали права покупців (споживачів);

– регламентували найману працю;

– запроваджували своєрідний бухгалтерський облік» [17, с. 44; 9].

За часів Хаммурапі було створене фінансово-господарське відомство, розгалужений апарат якого регулював збирання натуральних та грошових податків, а також спеціального податку на утримання царського двору, при цьому значна частина цих коштів заощаджувалася на випадок надзвичайних ситуацій. Була встановлена державна монополія на оптову та роздрібну торгівлю, а численний прошарок торгівців перетворився на царських торговельних агентів та шпигунів [9, с. 131, 135, 136].

У *Каситському Вавилоні* (Середньовавилонське царство – XVI–XII ст. до н. е.) остаточно сформувалася приватна власність, ліквідовувалося централізоване державне господарство, а бюрократичний апарат утримувався за рахунок податкових зборів [13, с. 158–159].

За нововавилонського царя Навуходоносора II (605–562 рр. до н. е.) створюється система державного управління будівництвом, запроваджується контроль за виробництвом і система матеріального стимулювання; вдосконалюється законодавство, що регулювало всі галузі господарського життя, товарно-грошовий обмін, ціни і тарифи, захист приватної власності та прав споживачів та ін. [17, с. 44–45].

Серед ключових економічних посад у *Стародавньому Ізраїлі*, про які згадується в Біблії, варто виділити посаду дієписця, писарів, які здійснювали управління царською канцелярією; інститут приставників, над якими стояв начальник; на місцях діяли 12 царських приставників, які щомісяця забезпечували царський двір усім необхідним продовольством; податківці на «чолі з начальником над податками» та начальник царського маєтку склали окремі категорії державних службовців, які регулювали економічне життя країни [12, Кн. 3 Царств. Гл. 4. Ст. 3. с. 346; ст. 7].

Перська імперія Ахеменідів, створена у VI ст. до н. е., успадкувала систему державного управління підкорених країн – Мідії, а особливо Вавилону та Єгипту. Більш того, завойовані народи при перших Ахеменідах продовжували займати найвищі посади у своїх землях. Лише за Дарія I, який проводив централізаторську політику та в 519 р. до н. е. поділив величезну імперію на сатрапії, уся найвища військова та адміністративна влада зосереджувалася в руках персів. Вони контролювали діяльність місцевих чиновників, здійснювали судову владу, слідкували за розвитком господарства сатрапій та надходженням до державної скарбниці податків, мали право карбувати срібну монету, а місцеві чиновники здійснювали безпосереднє керівництво різними галузями господарства сатрапій [5, с. 180; 11, с. 281–283].

В основі державної служби *Стародавньої Індії* лежала варново-кастова система. Переважну більшість державних посад займали кшатрії (правителі, воїни) та брахмани (жерці, вчителі) [20]. Однак у середині I тис. до н.е., коли в долині Гангу остаточно утворюються повноцінні держави та розгалужений бюрократичний апарат, до державної служби, особливо в економічній сфері, все більше залучаються представники вайші (купці, торговці, селяни, ремісники), діяльність яких безпосередньо була пов'язана з господарством країни. Навіть «Закони Ману», встановлюючи колегіальність вироблення засад соціально-економічної політики, заохочували на державну службу представників різних варн [8, с. 148; 6, с. 139–140].

На чолі державного апарату стояв монарх (раджа), якому допомагав дорадчий орган – «рада» («паришад»), а безпосереднє управління країною здійснював головний царський адміністратор (головний мантрин). Певну роль у системі державного управління відіграла також «раджа сабха» – рада сановників, до складу якої входили і представники міст та мешканці сіл [3, с. 186–187].

Слід зазначити, що Стародавня Індія в епоху Мауріїв не була монолітною державою. Поряд із територією, яка безпосередньо підпорядковувалася раджі («віджита»), існував цілий ряд напівзалежних монархій та, навіть, республік, де Маурії зберегли місцеву адміністрацію.

У Стародавній Індії функціонувала прибутково-видаткова державна установа, яка здійснювала управління державним майном, що надходило до царської скарбниці. Цю установу очолював царський скарбничий, який здійснював прийом золота та срібла і керував видатками з цієї скарбниці. Подібні установи існували й на регіональному та місцевому рівнях.

Окремо були надходження від наглядців за божествами, які, ймовірно, здійснювали оподаткування культових установ. Також функціонувала державна установа, яка керувала державними запасами, що мали натуральний характер.

Серед найважливіших державних посад в економічній сфері варто виділити також головного збирача доходів, наглядача за золотом (який мав власну службу), головного збирача податків тощо. Подібні посади існували в регіонах і на місцях. Приміром, у містах була сформована структура податкових органів, яка була подібна до вищого рівня управління та сільської місцевості. Збирання податків у місті здійснював градоначальник міста, що мав власну інспекцію, подібну до головного збирача податків [1, с. 62–63, 70–71, 91–98, 150–153].

В Артхашастрі також перераховується низка чиновницьких посад загальнодержавного рівня, пов'язаних з управлінням в економічній сфері: «управитель копалень та майстерень, наглядачі за складами, торгівлею, сировиною, зброярськими складами, митами, ткацтвом, землеробством, забиттям худоби, гетерами, судноплаванням, худобою, кінями, слонами, пасовиськами, а також головний воєначальник, начальник колісниць, головний збирач податків тощо [1, с. 12]. При цьому кожен чиновник центрального рівня, на відміну від Стародавнього Єгипту, відповідав за конкретний напрямок роботи. Приміром, головний управитель землеробства (державного господарства) – «сітадхьякші» здійснював контроль над управлінням державним господарством. Контроль за іригацією та розподілом води здійснював, як і в Єгипті, спеціальний чиновник найвищого рангу. Існували також посади головного управителя торгівлі – «паньядхьякші», головного управителя мір і ваги – «паутавадхьякші». Митні збори із внутрішньої та зовнішньої торгівлі, розмір яких становив

від 4 до 20 %, організовував спеціальний державний апарат на чолі з головним управителем мита – «шулкадхьякші». Головний управитель ткацького ремесла – «сутрадхьякші» слідкував за ткацтвом, де використовувалася, насамперед, жіноча праця. Головний управитель міцних напоїв, які давали значну частку державних доходів, слідкував за державними винокурнями та крамницями, а також приватними броварнями, беручи з них великі податки. Артхашастра також передбачала посаду головного управителя рудників – «акарадхьякші» з досить значним чиновницьким апаратом» [18, с. 376, 379; 24].

Оплата праці державних службовців здійснювалася з державної скарбниці або шляхом надання земельних володінь у користування без права успадкування. Вона напряму залежала від їхнього статусу та займаної посади. Найвищі чиновники (жрець, вчитель, верховний сановник при цареві, спадкоємець престолу, мати та головна дружина правителя) отримували платні 48 тис. пан на рік і стільки ж на задоволення в натуральній та грошовій формах, удвічі менше за них отримували царевичі, воєначальники та сановники центрального апарату. Чиновники найнижчого рангу отримували 60 пан (тобто, різниця в оплаті була більшою в 800 разів). Крім цього, на утримання державного апарату збиралися податки з врожаю (1/6 врожаю), худоби, садів, ремісників [1, с. 271–273; 18, с. 379, 374; 2, с. 113–114].

Формування ієрархічної побудови влади та розгалуженого бюрократичного апарату в *Стародавньому Китаї* пов'язане з епохою Західного та Східного Чжоу (XII–VII ст. до н.е.), коли були створені центральні органи влади на чолі з імператором (ваном), регіональна та місцева адміністрації [22]. На землях вана діяли так звані «наглядачі земель», що мали місцеві відомства та слідкували за розвитком господарства правителя. Був створений потужний фіскальний апарат, який займався збиранням податків. Найнижчою ланкою адміністративно-територіального поділу Китаю, що об'єднувала по 5 та 10 сіл, керували спеціальні чиновники, призначені ваном [4, с. 133–139].

Саме постать вана була тією ідеальною особою, яка, згідно з китайським істориком Сима Цянем, визначала економічну політику держави, встановлювала господарський календар для ведення сільськогосподарських робіт у визначений термін. Імператор запроваджував найвищі посади з метою управління основними галузями господарства на загальнодержавному рівні, що мали аналогію з міністерськими посадами. Серед найвищих державних посад в економічній сфері, які існували в Стародавньому Китаї, історичні джерела згадують наглядача робіт; начальника земляних робіт (відповідав за один із стратегічних напрямків державної економічної політики (будівництво дамб, іригаційної системи, проведення сільськогосподарських робіт)); управителя робіт у помісті імператора; головного лісничого (разом із відповідною службою, яка організовувала заповідну справу).

Загалом сутність економічної політики китайських імператорів та його чиновників різного рівня управління полягала в забезпеченні цілісності управління та раціональному використанні ресурсів [15, Т. 1, с. 136–140; 145–146; Т. 5, с. 42, 139; 6, с. 146–148].

В епоху гегемонів у Стародавньому Китаї формується розгалужена система державної влади з інституціями, які давали змогу ванові проводити ефективну соціально-економічну політику, контролювати стратегічні галузі господарства (виробництво зернових, технологічне забезпечення виробничих процесів, регламентація господарського життя тощо), при цьому соціально-економічна політика здійснювалася на засадах конфуціанства.

Об'єднавши країну у 221 р. до н.е. імператор Цинь-Шихуанді створив унітарну централізовану державу на засадах легізму, чітку поділену на 36 областей на чолі з начальником, воєводою та інспектором. Згідно із записками Сима Цяня адміністративний апарат в імперії Цинь очолював перший радник царя. Йому допомагали великі сановники при дворі. При імператорі були 2 радники, що відповідали за втілення в життя економічної та військової політики Цинь-Шихуанді. Радникам підпорядковувалися центральні відомства – військове, яке очолював головнокомандувач імператорської армії, фінансове, судове, відомство з обслуговування потреб імператора та його родини й інші. Начальникам центральних відомств підпорядковувалися начальники окружних відомств. Тобто, Цинь Шихуанді створив умови для формування в Стародавньому Китаї єдиного економічного

простору, який керувався особисто ваном і підпорядковувався інтересам бюрократичного апарату та військової справі, оскільки Китай в епоху Цинь вів широкомасштабні завойовницькі війни [6, с. 149–150; 17, с. 51; 11, с. 388].

Нарешті, засновник імперії Хань Лю бан (імператор Гао Цзу) частково зберіг державний устрій Цинської держави, але проводив економічну політику на засадах конфуціанства. Починаючи з II ст. до н.е. найвища ланка чиновницького апарату, у тому числі військова знать, отримувала податкові надходження з жалуваних територій, які були частиною областей чи повітів та керувалися державними чиновниками. Члени імператорської родини мали окремі землі (поза областями), призначали власних чиновників, однак їхня діяльність контролювалася імператором [2, с. 612].

Висновки. Таким чином, згадані держави Стародавнього Сходу приділяли чи не найбільшу увагу економічній політиці, у тому числі організації розгалуженого бюрократичного апарату для забезпечення існування державної влади, відправлення релігійного культу та матеріального забезпечення численного боєздатного війська. При цьому релігійний чинник у державному управлінні в економічній сфері відігравав значну роль, особливо в Стародавньому Єгипті, де жерці часто поєднували світську та релігійну владу, керували економічним процесом у країні, а також у Стародавньому Вавилоні, Ізраїлі, Індії (в останній варна брахманів суттєво впливала на вироблення засад економічної політики), тоді як Стародавньому Китаї релігія не відігравала важливої ролі в економічній політиці держави.

У Стародавній Індії та Китаї склалися рамки системи державної служби, а економічна політика цих держав мала системний характер та була спрямована на системне освоєння ресурсів території. Натомість у країнах Близького Сходу та Передньої Азії державна політика у сфері економіки не мала системного характеру (за винятком періоду правління царя Хаммурапі у Вавилоні) і була спрямована на досягнення конкретних результатів у короткій перспективі, будучи спрямованою на забезпечення мілітарної економіки.

У перспективі дослідження потребує як більш глибокого вивчення усіх аспектів державної економічної політики в країнах Стародавнього Сходу, так і висвітлення особливостей державної служби в економічній сфері в окремо взятому регіоні чи стародавній державі, у тому числі тих, які не розглядалися в цій статті (Ассирія, Хетське царство, Урарту, Фінікійські міста-держави, Карфаген, Сирія та ін.).

Список використаних джерел:

1. Артхашастра, или Наука политики [пер. с санскрита; изд. подгот. В.И. Кальянов; ред. кол. В.В. Струве (отв. ред. и др.)]. М., Л. : Изд-во АН СССР, 1959. 793 с.
2. Бадак А.Н., Войнич И.Е., Волчек Н.М. и др. История Древнего мира. Древний Восток. Индия, Китай, страны Юго-Восточной Азии. Мн. : Харвест, 1999. 848 с.
3. Бонгард-Левин Г.М., Ильин Г.Ф. Индия в древности. М. : Наука, 1985. 758 с.
4. Васильев К.В. История китайской цивилизации. М. : Изд. фирма «Вост. Лит.» РАН, 1998. 319 с.
5. Вигасин А.А. История Древнего Востока. М. : Дрофа, 2002. 307 с.
6. Державне управління в країнах Стародавнього Сходу [керівник автор. колективу В. Омельчук, автор передмови Ю. С. Шемшученко]. Вид. 2-е, доповнене. К. : Золоті ворота, 2015. (Серія: Світові традиції державного управління. – Вип. IV). 624 с.
7. Древний Египет. Сказания. Притчи [пер. И.С. Кацнельсон, Ф.Л. Мендельсон]. М. : Совпадение, 2000. 464 с.
8. Законы Ману (Манавадхармашастра) [пер. С.Д. Эльмановича, провер. и испр. Г.И. Ильиным]. М. : ЭКСМО-Пресс, 2002. 497 с.
9. Законы Хаммурапи. *Хрестоматия по истории Древнего Востока*. М. : Издат. фирма «Вост. лит.» РАН, 1997. С. 128–152.
10. История Древнего Востока. Тексты и документы. Учеб. пособие. [под ред. В.И. Кузищина]. М. : Высш. шк., 2002. 719 с.
11. История Древнего Востока: Учеб. для студ. вузов, обучающихся по спец. И 90 «История». [3-е изд., перераб. и доп.] М. : Высш. шк., 2003. 462 с.

12. Книги Священного Писання Старого та Нового Заповіту. К.: Видання Київської Патріархії УПЦ КП, 2004. 1408 с.

13. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу: підруч. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. / О.П. Крижанівський. [4 вид., стереот.] К.: Либідь, 2009. 592 с.

14. Очерки истории древнеегипетского права XVI–X веков до н.э.: Памятники и исследования / И. М. Лурье [под ред. М. Э. Матъе]. Л.: ИГЭ, 1960. 335 с.

15. Сыма Цянь. Исторические записки (Ши Цзи) [под общей ред. Р. В. Вяткина]. У 9 т. М.: Изд. фирма «Вост. лит.» РАН, 2010. Т.1. [2 изд. испр. и доп.]. 415 с.; М.: Гл. ред. вост. Лит. изд-ва «Наука», 1987. Т. 5. [Пер.с кит. и комент. Р. В. Вяткина, вступ. ст.]. 365 с.

16. Хрестоматия по истории Древнего Востока. [под ред. М.А. Коростовцева, И.С. Кацнельсона, В.И. Кузищина]. М.: Высшая школа, 1980. Ч.1. 328 с.; Ч.2. 256 с.

17. Черноног Є.С. Державна служба: історія, теорія і практика: Навч. посіб. К.: Знання, 2008. 458 с.

18. Шарма Рам Шаран. Древнеиндийское общество [Пер. с англ.: под ред. Г.М. Бонгард-Левина, послесл. А.А. Вигасина]. М.: Прогресс, 1987. 632 с.

19. Мищак І.М. Нормативно-правове забезпечення державного управління та державної служби в Стародавньому Єгипті. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2012. № 5. С. 190–193.

20. Мищак І.М. Вплив політико-правових положень дхармашастр та артхашастр на становлення системи державного управління в Стародавній Індії. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 2. С. 18–22.

21. Мищак І.М. Правове становище військовослужбовців і державних службовців у Стародавньому Вавилоні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 5. С. 15–19.

22. Мищак І.М. Нормативно-правове забезпечення державного управління та державної служби в Стародавньому Китаї. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 6. С. 12–15.

23. Bunson M.R. *Encyclopedia of Ancient Egypt* [text design by J. Toro; Cover design by C. Rincon, Maps and genealogies by D. Williams, S. Ainslie, and P. Meschino]. [Rev. ed.]. New York: Fact On File, Inc., 2002. 462 p.

24. Higham C.F.W. *Encyclopedia of Ancient Asian Civilization* [text design by J.M. Toro; Cover design by C. Rincon, Maps by J. Eagle]. [Rev. ed.]. New York: Fact On File, Inc., 2004. 442 p.

* *Утвенко Володимир Валерійович* – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

* *Лазаренко Юлія Миколаївна* – магістрант Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Стаття надійшла до редакції 31 травня 2018 р.

УДК 351

Галина Шаульська *

СУЧАСНІ ЗАХІДНІ УПРАВЛІНСЬКІ МОДЕЛІ

У статті розглядаються сучасні західні моделі модернізації державного управління – *New Public Management (NPM* – «новий публічний менеджмент») та *Good Governance (GG* – «належне управління»). Такий аналіз потрібен для розробки української моделі публічного управління з активним і розвиненим громадянським суспільством.

Ключові слова: державне управління, публічне адміністрування, публічне управління, механізми публічного адміністрування.